

جغرافیا و روابط انسانی، زمستان ۱۳۹۹، دوره ۳، شماره ۳

نقش اقتصاد مقاومتی در تحقق تمدن نوین اسلامی

تیمور علی میرزالو*^۱، محدثه دولتی^۲

۱- مدیریت دولتی، گرایش خط و مشی گذاری عمومی، دانشگاه پیام نور، واحد خوی، خوی، ایران.

mt_personal@yahoo.com

۲- علوم تربیتی، فلسفه آموزش و پرورش، گرایش تعلیم و تربیت اسلامی، دانشگاه پیام نور، واحد میاندوآب، میاندوآب،

ایران.

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۹/۲۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۹/۱۱

چکیده

در عصر حاضر کشورهای ابرقدرت جهان در اندیشه تهاجم سیاسی، فرهنگی و اقتصادی بر کشورهای در حال توسعه هستند. این تهاجم و تهدید در هر دوره با ابزارهایی از بالقوه به بالفعل تبدیل می‌شده که در عصر جهانی شدن این ابزارها در قالب اقتصاد خلاصه می‌شوند. کشورهای جهان سوم در برابر این فشارها دو راه بیشتر پیش‌روی خود ندارند. تسلیم یا مقاومت که ایران به عنوان کشوری در قلب خاورمیانه با فرهنگی غنی هرگز مسیر تسلیم را انتخاب نکرده و نمی‌نماید لذا لازم به حفظ خود ازین تهاجمات است تا از نظام به تمدن تبدیل گردد. اقتصاد مقاومتی ارائه شده توسط مقام معظم رهبری به‌عنوان یک هویت مستقل با توجه به تاریخ و فرهنگی خاص ایران می‌تواند عملکردی مؤثر در شکل‌دهی و تحقق به آن داشته باشد، چراکه عملکرد اقتصاد مقاومتی تحت تأثیر همپوشانی مباحث مختلف سیاسی، اقتصادی و فرهنگی قرار دارد. در طی چند سال گذشته با مطرح شدن تمدن اسلامی بعنوان یک راهبرد، شعار سال و در نهایت یک ضرورت، مقالات متعددی در این باره نگارش شده که بالطبع بخشی از آنها به نقش اقتصاد مقاومتی توجه کرده و به این موضوع پرداخته شده است.

این پژوهش از روش تحقیق قیاس-استقرا بهره می‌برد به طوری که ابتدا از داده‌های کتابخانه‌ای به مفهوم و مدل رسیده و نهایتاً آن‌ها با روش‌های کمی مورد ارزیابی قرار می‌دهد. این پژوهش الگوی رفتاری اقتصاد مقاومتی در قالب تحقق تمدن نوین اسلامی، موردبررسی قرار گرفته بدین صورت که ابتدا علت وجودی اقتصاد مقاومتی را بیان و سپس روند تغییرات بعد از ایجاد را به صورت مدل مفهومی توضیح و درنهایت با بررسی ابعاد آن‌ها یک مدل مفهومی جامعی رسیدیم که ضرورت این نقش را برای وصول تمدن نوین اسلامی در مقابل فشارهای بین‌المللی کشورهای امپریالیسم به‌وضوح نشان دهد.

کلید واژه‌ها: اقتصاد مقاومتی، تمدن نوین اسلامی، تهدید، جمهوری اسلامی ایران، تهاجم.

۱. مقدمه

به طور کلی عصر امروز عصر تمدن‌سازی است و عظمت یک تمدن به این است که با ظرفیت‌های خویش از بین امکانات پیش‌رو بهترین انتخاب‌ها را انجام دهد تا موثرترین نقش تمدنی را بیافریند. تحولات کنونی جهان و منطقه تشکیل تمدن نوین اسلامی را بیش‌ازپیش برای مسلمانان جدی و بااهمیت می‌کند (عرب پور، ۱۳۸۹). از آن جایی که امور مادی در ایجاد بسترهای مادی و معنوی و شکوفایی کشور نقش اساسی دارد، توجه به امور اقتصادی به عنوان ابزار کارآمد مورد تاکید نظریه‌های اسلامی است (موسی پور، سیدحسین؛ علی تردست، ۱۳۹۹). از طرفی جمهوری اسلامی ایران کشوری مسلمان و در حال توسعه در قلب غرب آسیا، با اهدافی آرمانی و انقلابی است که از موقعیت برجسته جغرافیایی، منابع سرشار طبیعی و نیروی انسانی جوان و متخصص برای تبدیل شدن به یک قدرت تعیین‌کننده در منطقه و تاثیرگذار در جهان برخوردار است (عرب پور، ۱۳۸۹). یکی از آرمان‌های انقلاب اسلامی ایران، دستیابی به تمدن نوین اسلامی می‌باشد (احمدی بازارده و بکایی، ۱۳۹۷: ۲۰). از این رو اقتصاد مقاومتی به عنوان یکی از محورهای تمدن نوین اسلامی خود را نشان می‌دهد و اندیشمندان مسلمان بر اساس متون دینی مولفه‌هایی برای اقتصادی مقاومتی مطرح نموده و معتقدند که برای تحقق تمدن نوین اسلامی در بخش‌های پیشرفت در فناوری، اقتصاد و... باید اقتصاد مقاومتی اعمال شود. (موسی پور، سیدحسین؛ علی تردست ۱۳۹۹. رهبر معظم انقلاب برای رفتن از نظام به سمت تمدن نوین، چند الگو ترسیم کردند که الگوی تحول علوم انسانی، الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، سبک زندگی اسلامی، اقتصاد مقاومتی و ... از جمله آنهاست (mehrnews.com/news/3006093). در این راستا پس از بررسی دیدگاه‌های مقام معظم رهبری در خصوص مفهوم تمدن اسلامی فرآیند تحقق تمدن نوین اسلامی شامل مرحله اول (انقلاب اسلامی)، مرحله دوم (تشکیل نظام اسلامی)، مرحله سوم (تشکیل دولت اسلامی)، مرحله چهارم (تشکیل کشور اسلامی)، مرحله پنجم (تشکیل دنیای اسلامی)، است (عارفی گوروان، ۱۳۹۷: ۴۹). بر همین اساس مقام معظم رهبری عقیده دارند که اقتصاد مقاومتی اقتدار ملی، استقلال و خودکفایی اقتصادی را فراهم می‌کند و در نهایت نقش محوری در تمدن نوین اسلامی دارد (موسی پور، سیدحسین؛ علی تردست، ۱۳۹۹). در سال ۱۳۸۹ اقتصاد مقاومتی در حقیقت در برابر تحریم‌های ظالمانه‌ی غرب علیه ملت ایران مطرح شد. دولت مردان ایران تحریم‌های اقتصادی را بخشی از تلاش گسترده‌تر برای نابودی حکومت و ایجاد غرب زدگی جامعه ایران می‌دانند. از طرفی ایران تحریم‌ها را به عنوان بخشی از "جنگ نرم" که گویا غرب علیه جمهوری اسلامی از طریق تلویزیون، اینترنت و رسانه‌ها هدف قرار داده است، بحث می‌کند. نهادهای دولتی تا آنجا پیش رفته‌اند که "ناتوی فرهنگی" را شناسایی می‌کنند که گویا این تلاش‌ها را برای تضعیف اخلاق، دینداری و وفاداری ملی مردم ایران است. مقام معظم رهبری با هوشیاری تمام دکترین "اقتصاد مقاومتی" را پاسخ "جنگ نرم" ایران به تحریم‌ها اعلام کرد. راه‌کار دکترین اقتصاد مقاومتی در نظر گرفته شده است تا اقتصاد ایران را در برابر شوک‌های اقتصادی خارجی در درازمدت، از جمله تحریم‌های غرب و بحران‌های مالی جهانی، مقاوم

سازد و بجای صادرات نفت، تمرکز بیشتر بر تولیدات داخلی باشد. سیاست های کلی ۲۴ ماده ای اقتصاد مقاومتی ایران براساس اصل ۱۱۰ قانون اساسی و پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام تعیین شد.

۲. مبانی نظری

۲-۱. اقتصاد مقاومتی

تحریم ها به یکی از ویژگی های معمول و تکرار شونده فضای سیاسی روابط بین الملل تبدیل شده اند (Cortright & Lopez, ۲۰۱۸). علیرغم بحث و بررسی اساسی و طولانی در مورد اثربخشی آنها (Grauvogel & von Soest, ۲۰۱۳)، دامنه گسترده و تعداد رژیم های تحریم توسط بازیگران مختلف بین المللی در مقیاس های مختلف اعمال می شود، به عنوان مثال کشورها، بخش ها، محصولات، شرکت ها، افراد، نشان می دهد که آنها به یکی از ابزارهای استاندارد سیاست خارجی، در درجه اول غرب تبدیل شده اند (O'Sullivan, ۲۰۱۰). از سال ۱۹۹۰، به دنبال فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و پایان جنگ سرد، اعمال تحریم های اقتصادی به شدت افزایش یافته است (Cortright & Lopez, ۲۰۰۰؛ Elliott & Oeggm, Schott, Hufbauer, ۲۰۰۸) و تحریم ها و تحریم های اقتصادی اغلب به عنوان ابزاری برای دیپلماسی عمومی بین المللی و "هویج و چوب" استفاده شده است (هال، ۲۰۰۵؛ لیتون-براون، ۲۰۱۷). کشورها در برابر این تحریم ها مقاومت هایی شکل می دهند که عموماً بایکدیگر متفاوت است. با مراجعه به بیانات مقام معظم رهبری (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/fa/f/ff/13920319_0122838.jpg و بررسی الزامات اقتصاد مقاومتی از منظر رهبر انقلاب اسلامی دو سیاست گذاری اصلی می شویم (<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=22840>).

۱-۱-۲. بلند مدت و میان مدت: مربوط به اصلاح نظام اقتصادی کشور:

۱. (در تاریخ ۱۳۹۱/۰۶/۰۲) تکیه بر مردم: اقتصاد مقاومتی شرایط و ارکانی دارد؛ یکی از بخشهای همین تکیه ی به مردم است؛ باید فکری بکنید برای اینکه به بخش خصوصی توانبخشی بشود؛ حالا از طریق بانکهاست، از طریق قوانین لازم و مقررات لازم است؛ از هر طریقی که لازم است، کاری کنید که بخش خصوصی، بخش مردمی، فعال شود.

۲. (در تاریخ ۱۳۹۲/۰۱/۰۱) مقاوم بودن اقتصاد: وظیفه ی همه ی ما این است که سعی کنیم کشور را مستحکم، غیر قابل نفوذ، غیر قابل تأثیر از سوی دشمن، حفظ کنیم و نگه داریم؛ این یکی از اقتضائات «اقتصاد مقاومتی» است که ما مطرح کردیم. در اقتصاد مقاومتی، یک رکن اساسی و مهم، مقاوم بودن اقتصاد است. اقتصاد باید مقاوم باشد؛ باید بتواند در مقابل آنچه که ممکن است در معرض توطئه ی دشمن قرار بگیرد، مقاومت کند.

۳. (در تاریخ ۱۳۹۱/۰۵/۰۸) اقتصاد دانش بنیان: به نظر من یکی از بخشهای مهمی که میتواند این اقتصاد مقاومتی را پایدار کند، همین شرکتهای دانش بنیان است؛ این یکی از بهترین مظاهر و یکی از مؤثرترین مؤلفه های اقتصاد مقاومتی است.

۴. (در تاریخ ۱۳۹۱/۰۵/۰۳) کاهش وابستگی به نفت: کاهش وابستگی به نفت یکی دیگر از الزامات اقتصاد مقاومتی است. این وابستگی، میراث شوم صد ساله ی ماست. ما اگر بتوانیم از همین فرصت که امروز وجود

دارد، استفاده کنیم و تلاش کنیم نفت را با فعالیتهای اقتصادی درآمدزای دیگری جایگزین کنیم، بزرگترین حرکت مهم را در زمینه اقتصاد انجام داده‌ایم. امروز صنایع دانش‌بنیان از جمله‌ی کارهایی است که میتواند این خلأ را تا میزان زیادی پر کند.

۵. (در تاریخ ۱۳۹۱/۰۵/۱۶) تبیین دانشگاهی و آکادمیک اقتصاد مقاومتی: آنچه که به نظر ما رسیده، اقتصاد مقاومتی بوده، این یک فکر است، یک مطالبه‌ی عمومی است. شما دانشجو هستید، استاد هستید، اقتصاددان هستید؛ بسیار خوب، با زبان دانشگاهی، همین ایده‌ی اقتصاد مقاومتی را تبیین کنید؛ حدودش را مشخص کنید (KHAMENEI.IR).

۲-۱-۲. کوتاه مدت: برنامه‌ها و امور اجرایی کشور:

۱) در تاریخ (۱۳۹۱/۰۶/۰۲) حمایت از تولید ملی: یک رکن دیگر اقتصاد مقاومتی، حمایت از تولید ملی است؛ صنعت و کشاورزی... واحدهای کوچک و متوسط را فعال کنید. البته خوشبختانه واحدهای بزرگ ما فعالند و سوددهی‌شان خوب است، لذا محصول سیمان و فولادمان خوب است لیکن باید به فکر واحدهای متوسط و کوچک باشید؛ اینها خیلی مهم است، اینها در زندگی مردم تأثیرات مستقیم دارد.

۲) در تاریخ (۱۳۹۱/۰۶/۰۲) مدیریت منابع ارزی: باید منابع ارزی را درست مدیریت کرد. اشاره شد به ارز پایه؛ در این زمینه هم حرفهای گوناگونی از دولت صادر شد. یعنی در روزنامه‌ها از قول یک مسئول، یک جور گفته شد؛ فردا یا دو روز بعد، یک جور دیگر گفته شد. نگذارید این اتفاق بیفتد. واقعاً یک تصمیم قاطع گرفته شود، روی آن تصمیم پافشاری شود و مسئله را دنبال کنید. به هر حال منابع ارزی باید مدیریت دقیق بشود.

۳) در تاریخ (۱۳۹۱/۰۵/۰۳) مدیریت مصرف: مسئله‌ی مدیریت مصرف، یکی از ارکان اقتصاد مقاومتی است؛ یعنی مصرف متعادل و پرهیز از اسراف و تبذیر. هم دستگاه‌های دولتی، هم آحاد مردم و خانواده‌ها باید به این مسئله توجه کنند که امروز پرهیز از اسراف و ملاحظه‌ی تعادل در مصرف، بلاشک در مقابل دشمن یک حرکت جهادی است؛ انسان میتواند ادعا کند که این اجر جهاد فی سبیل‌الله را دارد.

۴) در تاریخ (۱۳۹۱/۰۵/۰۳) استفاده‌ی حداکثری از زمان و منابع و امکانات: از زمان باید حداکثر استفاده بشود. طرحهایی که سالهای متمادی طول میکشید، امروز خوشبختانه با فاصله‌ی کمتری انسان می‌بیند که فلان کارخانه در ظرف دو سال، در ظرف هجده ماه به بهره‌برداری رسید. باید این را در کشور تقویت کرد.

۵) در تاریخ (۱۳۹۱/۰۵/۰۳) حرکت بر اساس برنامه: حرکت بر اساس برنامه، یکی از کارهای اساسی است. تصمیمهای خلق‌الساعه و تغییر مقررات، جزو ضربه‌هایی است که به «اقتصاد مقاومتی» وارد میشود و به مقاومت ملت ضربه می‌زند. این را، هم دولت محترم، هم مجلس محترم باید توجه داشته باشند؛ نگذارند سیاستهای اقتصادی کشور در هر زمانی دچار تذبذب و تغییرهای بی‌مورد شود.

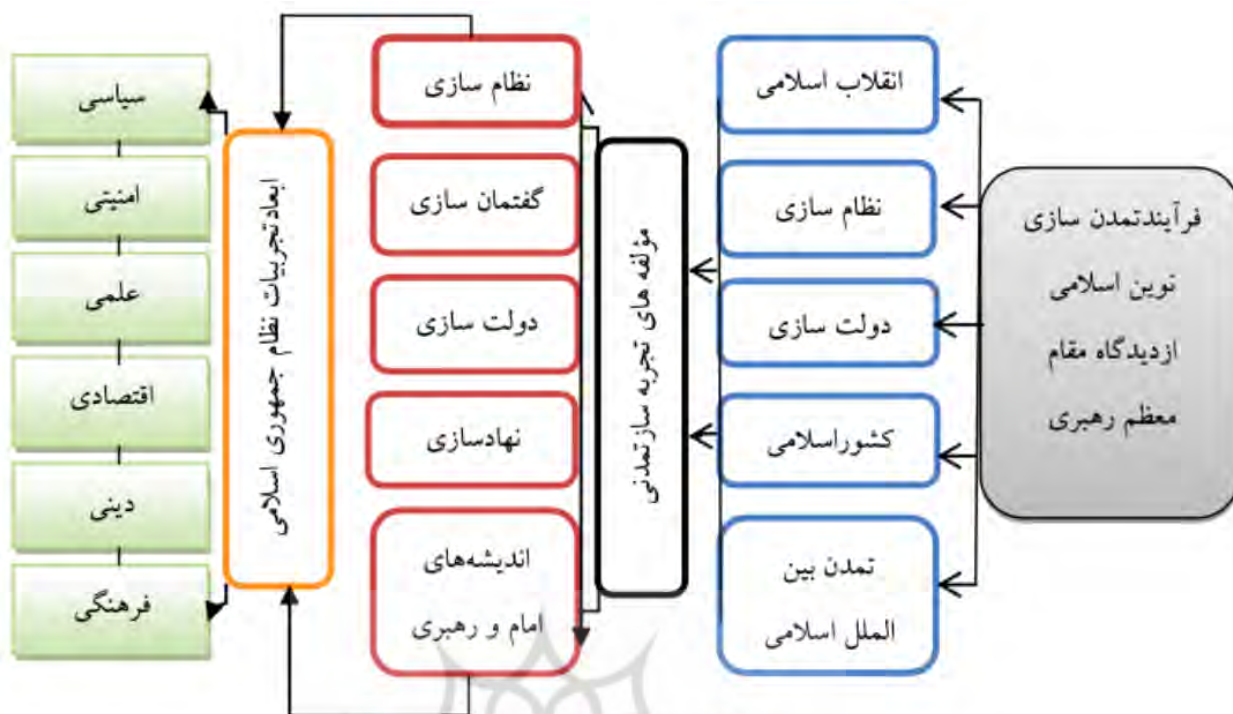
۲-۲. مبنای مولفه‌های مطرح شده در سخنان مقام معظم رهبری:

۱. مؤلفه کاهش وابستگی دولت به نفت از طریق کانال فروش اسناد در بازار ثانویه به کسر توسط پیمانکاران، متأثر می شود. چرا که دولت می تواند تسویه بدهی خود را تا زمان سررسید به تأخیر انداخته، منابع مالی دیگری غیر از فروش نفت تأمین کند.
 ۲. مؤلفه استفاده حداکثری از منابع موجود نیز از مسیر تشکیل بازار ثانویه اسناد خزانه و ورود سرمایه های مازاد و راکد توسط دارندگان منابع مازاد و سرمایه گذاران تحقق می یابد.
 ۳. تحقق مؤلفه دید بلندمدت، براساس این اصل است که دولت بدون برنامه ریزی بلند مدت نمی تواند در دوره های کوتاه مدت بدهی خود را از طریق انتشار اسناد خزانه، پرداخت کند.
 ۴. مؤلفه حمایت از تولید ملی بدین ترتیب تأمین می شود که انتشار اسناد پیمانکار داخلی را از مضیقه مالی در انجام پروژه های بعدی رها خواهد ساخت.
 ۵. مؤلفه شفافیت و مبارزه با فساد از طریق امکان شفافیت بدهی های دولتی و مشخص شدن حجم و میزان بدهی تأمین می شود. اسناد خزانه،
 ۶. مؤلفه کارآفرینی در معنای اشتغال زایی را به واسطه منجمد نشدن طلب پیمانکاران محقق می سازد. بنابراین با امکان نقد کردن طلبها به کسر و براساس قیمت بازار، پیمانکار قادر خواهد بود اقدام به راه اندازی پروژه های جدید خود نماید، لذا فرآیند تولید اشتغال نیز تأمین می شود. حمایت از کار و کارگر نیز از طریق امکان اجرای ممتد پروژه ها بدون وقفه ناشی از نبود سرمایه در گردش و یا عدم تسویه حساب پروژه های قبلی با دولت محقق می شود (صدرایی و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۹۰).
- ۲-۳. جهت تحقق این اهداف پیشنهادات زیر ارائه می گردد:
۱. حمایت ویژه و همه جانبه دولت، مردم و مسئولین، از تولید و صادرات محصولات دانش بنیان جهت کاهش وابستگی به مصرف منابع نفتی و منابع طبیعی تجدیدناپذیر.
 ۲. داشتن چشم انداز بلند مدت در ترکیب کالاهای صادرات غیر نفتی، جهت عکس العمل سریع و فعال که از ویژگیهای اقتصاد مقاومتی می باشد.
 ۳. سیاست گذاری ها و جهت گیری های فرهنگی در راستای اصلاح الگوی مصرف، همراه با تشریح آثار سوء این پدیده قبیح مصرف گرایی، در بخش های دولتی، خصوصی و خانوارها.
 ۴. الهام گرفتن از موفقیت کشورها به ویژه در زمینه توسعه صادرات و تنظیم سیاست های توسعه صنعتی و تنوع بخشیدن به منابع درآمد ارزی (حسین پور و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۴۰).

۴-۲. تمدن نوین اسلامی

تمدن هر ملت و امتی، بیش و پیش از هر چیز در فرهنگ مردمان و پیروانش ریشه دارد. تمدن اصیل اسلامی نیز تمدنی انسان‌محور و البته با رویکرد دینی و معنوی است؛ و عامل انسانی، یعنی آحاد مؤمنان به شریعت اسلام و مبانی آن، در مقایسه با عوامل مادی و طبیعی، مهم‌ترین نقش را در پیدایی، بقا و ارتقای این تمدن دارد (معماری، ۱۳۹۶: ۲۳). با پیروزی انقلاب اسلامی و شکل‌گیری گفتمان اسلام‌گرایی در مقابل گفتمان‌های سوسیالیستی و لیبرالیستی و تقابل انقلاب اسلامی با این دو و سرانجام، حذف بلوک شرق از مقابل بلوک غرب در نظام بین‌الملل، تفکر و ایدئولوژی اسلام بود که در برابر بلوک غرب قد علم کرد و تحقق آرزوی نظم نوین جهانی رهبران این تفکر را به تعویق انداخت. پس از گذشت سال‌ها درگیری این دو جبهه، موضوع تمدن نوین اسلامی که از سوی مقام معظم رهبری مطرح شد، نقطه عطفی در این جنگ نامتقارن و نابرابر ایجاد کرد و از این رو، با شکل‌گیری گفتمان تمدن نوین اسلامی، نظریه‌های مختلفی در این باب از سوی اندیشمندان داخلی و خارجی ارائه گردید که راه کارهای تحقق تمدن نوین اسلامی را در قالب‌های مختلف بررسی نموده اند (نعیم آبادی و پالیزیشه، ۱۳۹۸: ۵۳). تمدن نوین اسلامی یکی از مباحث نوظهور در اتمسفر فکری انقلاب اسلامی محسوب می‌شود (نجفی موسی، ۱۳۹۷: ۱۲۱) که دارای ارزش‌های چهارگانه بینش (جهان‌بینی و باورهای الهی)، دانش (فرزانگی)، کنش (فرهنگ جهاد و تلاش (و منش) پایبندی به اخلاقیات و ارزش‌ها (اصلی‌ترین شاخصه‌های فرهنگی مسلمانان متمدن، و در نتیجه مهم‌ترین اضلاع تمدن اسلامی به‌شمار می‌رود (معماری، ۱۳۹۶: ۲۳). به طور کلی جریان تمدن نوین اسلامی دارای ویژگی‌های حرکتی شامل اصلاح‌گری، مردمی‌بودن، نوگرایی، انعطاف‌پذیری، اتکا به خرد جمعی، تأثیر و تأثر در سطح جهانی (سطح یک)، آرمان‌گرایی، تقید به اصول (سطح دو)، و جایگاه رهبری (سطح سه (می‌باشد. با توجه به تأثیر این ویژگی‌های نه‌گانه بر جریان، الگوریتم مسیریابی چشمه، مناسب‌ترین مدل برای شبیه‌سازی، شیوه حرکتی تمدن نوین اسلامی است. بر مبنای تحلیل مدل چشمه،

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 پرتال جامع علوم انسانی

شکل شماره ۱. تجربیات نظام جمهوری اسلامی ایران در نیل به تمدن نوین اسلامی
(منبع: خزاعی و همکاران، ۱۳۹۷: ۷۳)

حرکت انقلاب اسلامی ایران در مسیر تحقق این تمدن، با چالش گران‌روی یا ضعف سرعت و وسعت اثرگذاری ویژگی‌های سطح یک مواجه است. برای روان‌سازی این جریان، شبکه‌سازی اجتماعی مناسب‌ترین سازوکار می‌باشد (سمسار، ۱۳۹۴: ۱۹). می‌توان گفت که علوم انسانی در سه محور در تمدن‌سازی نوین اسلامی تأثیرگذار خواهد بود: ۱. بخش اصلی و نرم‌افزاری تمدن یعنی سبک زندگی، ۲. بخش ابزاری و سخت‌افزاری تمدن یعنی علم، صنعت، اقتصاد و... ۳. پیشرفت همه‌جانبه مادی و معنوی با توجه به اینکه وصف این تمدن و امتیاز آن از تمدن غربی، اسلامی بودن آن است، طبیعتاً علوم انسانی، الگوی پیشرفت و سبک زندگی باید اسلامی باشند (ابوطالبی، ۱۳۹۶: ۹۷). انقلاب اسلامی ایران اولین گام در راستای طرح تمدن نوین اسلامی بوده است. در اندیشه‌ی ایت‌الله خامنه‌ای پنج مرحله سرنوشت‌ساز برای رسیدن به تمدن نوین اسلامی وجود دارد که شامل «انقلاب اسلامی، نظام اسلامی، دولت اسلامی، جامعه‌ی اسلامی و تمدن نوین اسلامی» است. برای حرکت به سوی این ارمان لازم است سرحدات معرفتی تمدن نوین اسلامی مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد. نوشتار حاضر با عرضی «تمدن نوین اسلامی» در اندیشه‌ی ایت‌الله خامنه‌ای به‌عنوان یک کل واحد بر چهار کلان‌الگوی هستی‌شناسی، معرفت‌شناسی، غایت‌شناسی و روش‌شناسی مرزهای مفهومی این ارمان را مورد بررسی قرار داد. تمدن نوین اسلامی در اندیشه‌ی ایت‌الله خامنه‌ای از منظر هستی‌شناسی دو بُعدی فهم می‌گردد. یعنی این

تمدن دنیا را در دو بعد مادی و معنوی توأمان میبیند. همچنین مشخص شد این تمدن از حیث معرفت‌شناسی افاقی است، یعنی مناظ معرفت‌انسان به صفت متمدن را نه منحصر در گروهی خاص بلکه در افاق بشریت میداند. در بحث غایت‌شناسی مشخص گردید که هدف غایی تمدن نوین اسلامی سعادت‌طلبی است؛ یعنی خیر دنیا و آخرت را برای تمام بشریت میخواهد و در نهایت بیان شد که روش‌شناسی این تمدن در مجرای اخلاق است و برمدار اخلاق معنا مییابد. این نوشتار راه را برای پژوهش در طیف گسترده‌های از مفاهیم مرکب با استفاده از همین چارچوب نظری در اندیشه‌ی ایت‌الله خامنه‌ای باز میکند، برای مثال مناسب است که مفهوم مردم‌سالاری دینی، آزادی و عدالت هر کدام به‌صورت متعین و با عرضه به همین چهار کلان‌الگو بررسی گردد و مرزهای مفهومی آن به روشنی مشخص گردد (درخسه و همکاران، ۱۳۹۶: ۵۳).

۲-۶. بررسی اقتصاد مقاومتی

مسائل اقتصادی جهانی و چالش‌های مختلف اقتصادی کشور ما، رهبر انقلاب را واداشت تا وارد این موضوع شود تا راهنمایی‌ها و توصیه‌های لازم در مورد طرح «اقتصاد مقاومتی» را به عنوان مقام عالی در ایران ارائه دهد. اقتصاد مقاومتی ویژگی‌های خاصی دارد که در شرایط کنونی می‌توان برای رویارویی با دشمنان رژیم و شرایط استراتژیک کشور بحث کرد. اقتصاد مقاومتی به معنای شناسایی حوزه‌های فشار و در نتیجه آنها را کنترل کرده و خنثی کنید و در شرایط عمومی تلاش کنید تا شرایط را به فرصت‌ها معطوف شود. اقتصاد مقاومتی در راستای کاهش وابستگی‌ها و تأکید بر مزایای تولید داخلی و تلاش برای وابستگی به خود است که می‌تواند از سخنان رهبر بزرگ و نظرات کارشناسان اقتصادی استخراج شود (Ghorbani, et al., 2013: ۱۰۴۳). این تحریم‌ها بر بخش‌های مختلف کشور اثرگذار است. مهمترین بخش که به طور مستقیم بر زندگی مردم اثر گذار است، اقتصاد می‌باشد. برای مقاوم شدن در برابر این فشارها، ترمیم نهادهای فرسوده و ناکارآمد، دفاع در مقابل تحریم‌های اقتصادی و همین‌طور مصون ماندن از بحران‌های جهانی و در نهایت دستیابی به رشد و شکوفایی در این شرایط راه حل اقتصاد مقاومتی از سوی مقام معظم رهبری مطرح گشت. برخی اقتصاد مقاومتی را به معنی آمادگی و مقاومت در برابر توطئه‌ها و برنامه‌های دشمن به منظور ایجاد شوک و بحران در اقتصاد خودی بیان و برای آن شاخص‌ها و مؤلفه‌های مختلفی تعریف کرده‌اند. جهاد اقتصادی، مدیریت مصرف، شناسایی حوزه‌های فشار و تهدیدات، تقویت تولید داخلی، اصلاح الگوی مصرف، بهبود کار و... از جمله این مؤلفه‌ها هستند. القای تفکر اقتصاد مقاومتی یک تدبیر هوشمندانه است تا مدیران ارشد اقتصادی راز غفلت ایجاد شده در بخش اقتصاد برهاند. اقتصاد مقاومتی مکمل جهاد اقتصادی است. این پژوهش سعی دارد تا نقش بورس بر تحقق اقتصاد مقاومتی در شرایط تحریم اقتصادی را توضیح و در انتها راهکارهایی به منظور تحقیق این اقتصاد بیان نماید (ابراهیمی و سالاری، ۱۳۹۷). مباحث نشان می‌دهد که اقتصاد مقاومتی مبتنی بر مبانی نورانی قرآن کریم و اهداف نظام اقتصاد اسلامی می‌باشد چراکه تمامی موارد در قرآن نیز ذکر شده‌اند. به همین دلیل اقتصاد مقاومتی، اقتصادی راهبردی و استراتژیک است که در همه شرایط برای غلبه بر

تحریم‌ها و رسیدن به سطوح عالی برنامه دارد (میدانی و عبدالمهی، ۹۴۱۳). بدین منظور اقتصاد مقاومتی تنها راهکار کنونی برای فرار از این فشار تحریم‌ها به شمار می‌رود (صالحی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱). لازم است این مسئله مورد تأکید قرار گیرد که اقتصاد مقاومتی هدف نیست، بلکه لازم است به عنوان یک قید در استراتژی‌های نیل به رشد و توسعه اقتصادی لحاظ شود. قدر مسلم لحاظ کردن قیدهای لازم برای برخورداری از اقتصاد مقاومتی بدون هزینه نیست (نوفروستی، ۱۳۹۵: ۱۶۵). با وجود این که ایده‌ی اقتصاد مقاومتی از سوی رهبری، دریچه‌ای نو را گشود؛ لکن موانع بسیاری بر سر راه تحقق این روش، آشکارگشت که برخی، بیرونی و تا حدی وابسته به مسایل سیاسی هستند و برخی، درونی و مرتبط با نحوه‌ی عملکردآحاد جامعه می‌باشند که موانع فرهنگی - اخلاقی نظیر اسراف، طمع، تجمل‌گرایی و ویژه‌خواری در عدم تحقق اقتصاد متوازن مبتنی بر عدالت نقش موثری دارند و برای برونرفت از این موانع را هکارهایی نظیر قناعت، ساده‌زیستی، حفظ بیت‌المال و توجه عمیق به حقیقت دنیا و اخلاقی زیستنرا ارایه می‌نماید (مثنائی و ابراهیم‌نیا، ۱۳۹۸: ۴۲). در زمینه شاخص‌ها، شاخص مقاومت اقتصادی تا سال ۱۳۸۰ دارای یک روند افزایشی بوده و بعد از سال ۱۳۸۱ تا سال ۱۳۸۹ با کاهش مستمر همراه بود که در سال ۱۳۸۹ به کمترین میزان خود رسید است. سپس روند رو به رشد تا سال ۱۳۹۰ ادامه می‌یابد و با اتفاقاتی که در سال ۱۳۹۱ و وضع تحریم‌های بین‌المللی رخ داده است، این شاخص کاهش می‌یابد. از سال ۱۳۹۲ با روی کار آمد دولت یازدهم، روند صعودی شاخص را شاهد هستیم که البته با گذشت زمان دارای فراز و فرودهایی بود (رجیبیان و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۷). در زمینه امنیت، شفاف‌سازی و سالم‌سازی اقتصاد کشور، مردمی کردن اقتصاد کشور، پالایش قوانین موجود و وضع مقررات جدید، اجرای بودجه ریزی عملیاتی، اقدامات رسانه‌ای برای تبدیل مسئله اقتصاد مقاومتی به گفتمان ملی، اصلاح رویه‌های مالی از مهمترین شاخص‌های اقتصاد مقاومتی به منظور ارتقای امنیت ملی کشور است (عزیزی و حسن‌زاده، ۱۳۹۸: ۳۹). از نظر بسترهای اجتماعی نیز هر چه منابع و عوامل تولید در جهت رسیدن به رشد و توسعه اقتصادی بهتر استفاده شود و کم‌تر معطل و راکد بماند یا اتلاف و تضييع شود، حرکت در جهت اقتصاد مقاومتی شتاب بیشتری خواهد گرفت. بی‌تردید این امر مهم زمانی میسر است که بستر اجتماعی آن نیز فراهم باشد. آنچه که این بستر را آماده می‌سازد ارزش‌ها و هنجارهای مناسب با این تحول عظیم در زمینه اقتصادی است. بنابراین رابطه تنگاتنگی بین ارزش‌ها و هنجارهای اقتصادی - اجتماعی با اقتصاد مقاومتی وجود دارد که بدون وجود این ارزش‌ها و هنجارها دست‌یابی به اقتصاد مقاومتی با چالشی جدی روبرو است (اصغری، ۱۳۹۵: ۱۰۸). از منظر مدیریت جهادی از بین ابعاد مدیریت جهادی که شامل مدیریت خدامحوری، نهادینه کردن اخلاق و ارزش‌های دینی، قناعت و توجه به بیت‌المال، مدیریت مشارکت‌پذیر، سخت‌کوشی و خستگی‌ناپذیری، خودباوری و انعطاف‌پذیری و تشکیلات بود، در معادله رگرسیون با تحلیل مسیر معنی‌دار بود. بدین معنی که حداقل یکی از متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته تأثیر دارد که در این فرایند نهادینه کردن اخلاق و ارزش‌های دینی، سخت‌کوشی و خستگی‌ناپذیری قابلیت پیش‌بینی را در اقتصاد مقاومتی دارند (حسین‌پور و همکاران، ۱۳۹۵: ۹۹).

شکل شماره ۲. زنجیره تمدن سازی اسلامی

 (منبع؛ khorasannews.com/Newspaper/MobileBlock?NewspaperBlockID=۵۲۸۶۰۱)

۲-۱-۶. بررسی تمدن اسلامی

تمدن سازی، پدیده‌های چندبعدی است که مدیریت صحیح و منطبق بر مبانی اسلام، از لوازم ضروری آن است (ملکی، ۱۳۹۲: ص ۵۹۳). با بررسی زمینه‌ها و روندهای تأثیرگذار بر نقش‌آفرینی تمدن نوین اسلامی در حوزه خارج از جهان اسلام، می‌توان به نیروهای در حال شکل‌گیری در آینده نظام فرهنگی بین‌المللی اشاره کرد و به این نتیجه رسید که با توجه به آینده روندهای فرهنگی جهانی، تمدن نوین اسلامی توانایی ایفای نقش بالنده در نظام بین‌الملل در حال تغییر و همچنین قابلیت شکل‌دهی به هندسه قدرت جهانی را داراست؛ چراکه با توجه به شرایط متحول، پویا و انتقالی نظام بین‌الملل - که با روندهای پیچیدگی، شفافیت و آسیب‌پذیری همراه است. تمدن نوین اسلامی قابلیت آن را دارد که به نقش‌آفرینی فزاینده در آینده روندهای فرهنگی - تمدنی جهانی در خارج از جهان اسلام مبادرت ورزد و به بازیگری تأثیرگذار بر نظام تصمیم‌گیری جهانی تبدیل شود (کریمی، ۱۳۹۶: ۱۶۱). از طرفی رقابت‌های تمدنی بین تمدن‌های بزرگ در عرصه جهانی، در شرایطی که جامعه بشری با بحران‌های سترگ و بنیادی روبه‌روست، جهان اسلام را در مرحله گذار قرار داده است؛ مرحله‌ای که در آن، صاحبان هر تمدنی با فائق آمدن بر این بحران‌ها و ارائه طریق برای جامعه بشری، می‌توانند از آن به سلامت گذر کنند و تمدن نوینی را سامان دهند و به جامعه بشری عرضه نمایند. از این رو، شناسایی دقیق وضعیت کنونی جهان اسلام و توصیف دقیق عوامل مؤثر بر رقابت‌های تمدنی بین جهان اسلام و تمدن‌های رقیب، می‌تواند زمینه را برای تسهیل گذر از وضع کنونی به مرحله تمدن نوین اسلامی هموار سازد (قاسمی، ۱۳۹۶: ۳). در این بین عصر طلایی تمدن اسلامی مرهون اقتدار سیاسی جهان اسلام بوده است و این اقتدار برخاسته از مؤلفه‌هایی همچون: دین‌محوری و معنویت‌گرایی، امامت و رهبری، اتحاد و همبستگی، علم و دانایی، عزت و استقلال‌خواهی، توان مالی و اقتصادی و توانمندی‌های نظامی بوده است. بدیهی است که به

کارگیریه کارگیری این مؤلفه‌ها در ارتقای اقتدار سیاسی جهان اسلام و به تبع آن، در شکوفایی و پیشرفت تمدن نوین اسلامی، نیز نقشی بسیار مهمی ایفا می‌نمایند (سنچولی، دوست‌علی و ابویسانی، ملیحه، ۱۳۹۵: ۹۵). ذکر این نکته حائز اهمیت است که تنها وجود یک برنامه قوی، بدون پشتوانه عملی چاره ساز نبوده و می‌بایست در عمل کلیه اهداف و سیاست‌های از پیش مطرح شده اقتصاد مقاومتی، به مرحله اجرا برسند. همچنین در راستای تحقق سیاست‌های اقتصاد مقاومتی، باید نسبت به گذشته توجه بیشتری به سازمانهای مردم نهاد و دخالت عامه مردم در مسائل اقتصادی شود، چرا که اغلب علمای علم اقتصاد، دولت خوب را، دولتی می‌دانند که کوچک و کارآمد باشد. این کوچک شدن دولت در امور اقتصادی، به منزله نفوذ بیشتر مردم در اقتصاد بوده که به آسانی شکل نخواهد گرفت، و مقام معظم رهبری نیز به دخیل کردن مردم در امور اقتصادی اشاراتی داشته اند که این امر خود نشان دهنده حضور مؤثر مردمی، در اقتصاد است (حسین پور و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۴۰).

۳. پیشینه تحقیق

درباره تمدن نوین اسلامی، مطالعات فراوانی در حوزه‌های متعدد و از زوایای گوناگون انجام شده است، برای نمونه، برخی از مهمترین مقالاتی که در اینباره بهرشته تحریر درآمده، عبارتاند از: تحقیقات داخلی: در اولین مورد از این نوع تحقیقات می‌توان به کتاب «تمدن اسلامی؛ نگاهی اجمالی به بیانات رهبر معظم انقلاب امام خامنه‌ای، درباره‌ی تمدن اسلامی» اشاره کرد که در سال ۱۳۹۴ در انتشارات شهید کاظمی در ۲۲۸ ص منتشر شده است. در این کتاب هر دو متغیر تحقیق یعنی «اقتصاد مقاومتی» و «تمدن نوین اسلامی» مورد توجه واقع شده‌اند. ولی کاستی اصلی این کتاب عدم روج به نظرات سایر نخبگان و عدم بهره‌گیری از روش‌های کمی در تحلیل آن‌هاست. کتاب بعدی کتاب «درس گفتار تمدن نوین اسلامی» تألیف فرزاد جهان بین، عضو هیأت علمی دانشگاه شاهد و دبیر علمی همایش ملی تمدن نوین اسلامی در ۱۶۸ صفحه و شمارگان هزار نسخه و در قطع وزیری، توسط انتشارات آفتاب توسعه و به سفارش و به همت سازمان بسیج اساتید دانشگاهها و مراکز آموزش عالی کشور منتشر شده است. کتاب درس گفتار تمدن نوین اسلامی در هشت فصل و دو ضمیمه، سازمان یافته است. معنانشناسی تمدن و فرهنگ، تمدن اسلامی، تمدن نوین اسلامی، مناسبات فرهنگ و تمدن، تحلیل وصف نوین، تبیین تفصیلی مراحل ۵ گانه تحقق تمدن نوین اسلامی، تمدن اسلامی؛ پروسه یا پروژه، مقایسه ۴ کشور مدعی تمدن سازی در جهان اسلام و مقایسه ایران و آمریکا بر اساس مولفه‌های تمدنی از جمله بخش‌های این کتاب است. در این کتاب تلاش شده است تبیین جامع و دقیقی از تمدن نوین اسلامی ارائه و به مهمترین مسائل در این زمینه پرداخته شود ولیکن نقد بحث کمی و دلفی بر آن وراد است. کتاب «مجموعه مقالات اقتصاد مقاومتی» نوشته‌ی گروه اقتصاد بنیاد پژوهشهای اسلامی‌آستان قدس رضوی منتشر و روانه بازار نشر شده است. کتاب حاضر مجموعه مقالات اولین و دومین همایش اقتصاد مقاومتی با محوریت بررسی برنامه‌ها و متون است که در تیرماه ۱۳۹۵ برگزار شده است و همچنین «کتاب اقتصاد مقاومتی از منظر

دین (مجموعه مقالات)» که توسط حجت الله نیکی ملک و علی حاجی خانی گردآوری شده‌اند. این دو کتاب دارای مقالات ارزشمندی هستند که مورد استفاده قرار گرفته‌اند ولی خود فاقد چارچوب نظری مشخصی می‌باشند و در حقیقت یک گردآوری از کارهای دیگران بدون ارائه تحلیل هستند. کتاب «بیانیه گام دوم انقلاب و تمدن نوین اسلامی» توسط محمدباقر انصاری در سال ۱۳۹۸ نیز از جمله منابع در خور توجه است. موضوع تمدن نوین اسلامی به صورت رسمی با کلام مقام معظم رهبری تحت عنوان بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی اعلام شد و رهبر معظم انقلاب اسلامی در این بیانیه خطاب به همه آحاد ملت نقشه راه انقلاب اسلامی را مطرح کردند. پس از اعلام رسمی این بیانیه از سوی رهبر معظم انقلاب اسلامی دفتر تبلیغات حوزه علمیه قم بر اساس چهار رویکرد به تبیین عملی این بیانیه پرداخت که در نهایت در ۶ جلد و در چهار هزار صفحه توسط موسسه انتشاراتی بوستان کتاب منتشر شد. این کتب از کتب جامع در این حوزه هستند ولیکن به علت طولانی بودن این کتاب‌ها لازم است چکیده‌ای از آن‌ها برداشت می‌شد تا نویسندگان بیشتری در این زمینه جذب کنند.

مقالات: از جدیدترین منابع مقاله‌ی نقش اقتصاد مقاومتی در تمدن نوین اسلامی (با تکیه بر دیدگاه مقام معظم رهبری) نوشته‌ی سیدحسین موسی پور و علی تردست در تاریخ ۱۳۹۹ که در سومین همایش ملی پژوهش‌های قرآنی، تهران منتشر شده است. در پژوهش پس از معنا شناسی، نقش اقتصاد مقاومتی در تحقق و شکوفایی تمدن نوین اسلامی توصیف و تبیین شده است. روش گردآوری مطالب کتابخانه‌ای و روش تحقیق توصیفی-تحلیلی است. این نشان می‌دهد که خلا مباحث کمی بشدت احساس می‌شود. مقاله زمینه‌های تحقق تمدن نوین اسلامی در جامعه اسلامی از منظر مقام معظم رهبری که توسط اسماعیل عارفی گوروان در سایت «بنیاد تاریخ پژوهی و دانشنامه انقلاب اسلامی» در سال ۱۳۹۷ منتشر شده است دارای مباحث ارزشمند بسیاری است. پژوهش حاضر نویسنده درصدد است با استفاده از روش توصیفی و تحلیلی به بیان زمینه‌های شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی در نظام فکری مقام معظم رهبری بپردازد. سپس مراحل تکوین تمدن نوین اسلامی را از منظر ایشان بیان کند. ولیکن از منظر جامعه و نخبگان توجهی به بیانات نشده و صرفاً به صورت تک بعدی مطالب ارائه شده است. مقاله دیگر نیز با عنوان «اقتصاد مقاومتی و خودباوری ملی، فرصتها و چالشهای تحقق آن» نوشته شده توسط جمیل میلانی پژوهشگر و کارشناس ارشد علوم سیاسی در سال ۱۳۹۴ بوده است. تحقیق حاضر به‌صورت توصیفی-تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و اینترنتی به انجام رسیده است و علاوه بر خلا «کمی‌گرایی» فاقد الگویی جهت فهم و تبیین موضوع است. به طور خلاصه در حوزه مقالات طهرانی زاده و همکاران (۱۳۹۴) با بررسی سیاستهای ابلاغی اقتصاد مقاومتی، عبارت‌های ناظر به عناصر سیستمی نهادهای اقتصادی را در دو دسته رسمی و غیررسمی شناسایی کردند. داوودی و جعفریه (۱۳۹۳) چارچوب نظری را برای تعیین الزامات دستیابی به الگوی اقتصاد مقاومتی و چگونگی افزایش میزان تطبیق نهادی جامعه در برابر شوکها را با روش تحلیل محتوا بررسی کردند. نوروز زاده و همکاران (۱۳۹۲) با استفاده از روش بررسی اسناد، ۹ سند را به‌عنوان نمونه انتخاب و سیاستهای محوری در بخش علم و فناوری را استخراج کردند. **تحقیقات خارجی:** در زمینه تحقیقات خارجی می‌توان به «تحریم‌های اقتصادی: پاناسه یا سازش صلح در جهانی پس

از جنگ سرد؟» نوشته‌ی لوپز و کورینت در سال ۲۰۱۸ اشاره کرد. در این تحقیق مباحث مربوط به دنبال فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و پایان جنگ سرد، اعمال تحریم‌های اقتصادی بر سایر کشورها مورد ارزیابی قرار دادند. این پژوهش نمونه‌ی ارزشمندی است که می‌توان نحوه کار اقتصادی غرب را تبیین کرد. مقاله‌ی، «تحریم‌های اقتصادی مورد تجدید نظر» نوشته‌ی هوفبائر، شات، الیوت و اوگم در سال ۲۰۰۸ هستند. این کتاب تحریم‌ها و تحریم‌های اقتصادی اغلب به عنوان ابزاری برای دیپلماسی عمومی بین‌المللی مورد بررسی قرار می‌دهد. **کاستی‌ها و ضرورت انجام تحقیق:** مهمترین کاستی در مرور پیشینه، نبود مقالات مرتبط با روش‌های کمی در زمینه‌ی مشخص کردن «مسیر» اقتصاد مقاومتی و کمبود مقاله علمی در زمینه‌ی عمومی اقتصاد مقاومتی و تمدن نوین اسلامی است. برای چیرگی بر کاستی مورد اشاره تلاش شد مقالاتی گردآوری، دسته‌بندی و مرور شوند که به موضوعهای سه‌گانه مبانی نظری اقتصاد مقاومتی، اعتبار سنجی اقتدارت سیاست و سیاستهای ابلاغی از سوی رهبری انقلاب در شرایط وجود بحران اقتصادی پرداخته باشند. **سوال و هدف:** با توجه به نکات بالا و این مهم که سیاستهای اقتصاد مقاومتی برای پیاده‌سازی، تدوین و ابلاغ شده اما تاکنون کمتر به جنبه عملیاتی مسیر تحقق شدن آن پرداخته شده است، مقاله حاضر به گزارش پژوهشی اختصاص دارد که **اهداف اصلی** آن مشخص کردن یک «نقش» (به معنی الگوی رفتاری) جهت تحقق مسیر رسیدن به تمدن نوین اسلامی از مولفه‌های موجود در اقتصاد مقاومتی مطرح شده در بیانات رهبر معظم انقلاب است. و **سوالات اصلی** این تحقیق عبارت است از: ۱. عناوین و ترتیب اولویت راهبردها، سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی ابلاغی در تحقق تمدن نوین اسلامی از نظر خبرگان، صاحب‌نظران و متصدیان چه مسیری را جهت نیل به این تمدن بیانات رهبری طی می‌کنند؟ ۲. آیا میان نظرات گروه‌های مورد بررسی درباره اولویت‌ها همگرایی وجود دارد؟

۴. روش تحقیق

۴-۱. مراحل تحقیق

در این پژوهش نقش اقتصاد مقاومتی متغیر مستقل تحقق تمدن نوین اسلامی متغیر وابسته و متغیرهای مداخله‌گر تحولات جهانی و بازیگران نظام بین‌الملل و اقتصاد سیاسی هستند. روش پژوهش از دو وجه کیفی-کمی با رویکر قیاسی-استقرایی ارائه شده توسط کارل پوپر تشکیل شده است به عبارت دیگر با توجه به اهداف و سوالات پژوهش، در این مقاله از روش پژوهش ترکیبی استفاده شد. پژوهش ترکیبی روشی است که در آن باهدف درک بهتر موضوع، تلفیقی از روشهای کمی و کیفی باهم استفاده میشوند (کیامنش، ۱۳۸۸). تلفیق روشهای کمی و کیفی در پژوهش ترکیبی به دو صورت **درون مرحله‌ای** و **کامل** انجام می‌شود و با اینکه در این پژوهش از الگوی ترکیبی کامل (شعبانی ورکی، ۱۳۸۵) استفاده شد، اما هر یک از پرسشها و اهداف پژوهش، دارای روش خاص خود هستند.

مرحله اول؛ ابتدا به صورت توصیفی-محض با استفاده از منابع کتابخانه‌ای دست اول و با استدلال قیاسی به ماهیت شناسی وضع موجود پرداخته تا ابعاد و زوایای مسئله پژوهش آشکار شود؛ برای استفاده از روش قیاسی-استقرا لازم است مقدمه پژوهش درست و صحیح باشد. روش گردآوری اطلاعات در این مرحله به صورت کتابخانه‌ای، مطالعه اسناد، مقالات علمی و پژوهشی و ... مرتبط با موضوع پژوهش است .

مرحله دوم را با استفاده از استدلال استقرایی را با استفاده از روش «توصیفی تحلیلی-پیمایش زمینه‌یابی» استفاده می‌کنیم. تدوین پرسشنامه (پیشنویس برنامه محتوی مجموعه راهبردها، سیاستها و اقدامات معطوف به پیاده‌سازی سیاستهای کلی اقتصاد مقاومتی در تحقق تمدن نوین اسلامی) بر اساس یافته‌های مرحله اول .

مرحله سوم، تعیین اولویت برای پرسشنامه: نظرسنجی از اساتید صاحب‌نظر، متصدیان و مجریان برای تعیین درجه اهمیت و رتبه اولویت راهبردها، سیاستها و اقدامات اقتصاد مقاومتی در تحقق تمدن نوین اسلامی و نهایتاً طراحی مدل بر اساس یافته‌ها.

این سه مرحله نمونه گیری برای «پایایی» و «ترسیم مدل مفهومی تحقیق» مورد استفاده قرار خواهند گرفت.

۲-۴. روشهای تحلیل داده ها

تحلیل نتایج حاصل از اجرای پرسشنامه (تعیین اولویت ها و وجود سازگاری میان نظرات گروههای مختلف صاحب‌نظران و متصدیان): داده های به دست آمده از اعتبارسنجی، از طریق روش دلفی تجزیه و تحلیل و پس از تنظیم در قالب پرسشنامه (مجموعه راهبردها، سیاستها و اقدامات) به منظور نظرسنجی پیرامون، تعیین درجه اهمیت و اولویت در اختیار مجموعه بزرگتری از صاحب‌نظران قرار گرفت. دلیل استفاده از مجموعه ای از کارشناسان و خبرگان دانشگاهی و سازمان اجرایی مرتبط، این بود که در اولویت بندی عناوین سیاستها و اقدامات علاوه بر بررسی ماهیت علمی، امکان پیاده سازی و به کارگیری آنها در حوزه‌های اجرایی نیز مدنظر قرار گیرد. به دلیل ماهیت کمی داده ها، در بخش توصیف از جداول توزیع فراوانی و میانگین رتبه و در بخش استنباط براساس مقیاس داده ها استفاده شد .

۴-۲. جامعه آماری تحقیق

جامعه آماری پژوهش، بر اساس اهداف پژوهش عبارت بودند از: ۱. پژوهشها و مطالعات مرتبط با موضوع، اسناد فرادستی و سیاستهای ابلاغی مرتبط، ۲. خبرگان جامعه آماری موضوع برابر با ۶۰ نفر. این ۵۰ نفر از مراکز زیر انتخاب شده اند:

جدول شماره ۱: جامعه آماری		
منبع: طراحی شده توسط محقق		
نام دانشگاه	نام دانشکده	تعداد
دانشگاه تهران	دانشکده علوم سیاسی و حقوق	۸
دانشگاه تهران	دانشکده جغرافیا (سیاسی)	۱۲
دانشگاه شهید بهشتی	دانشکده علوم زمین	۱۹
دانشگاه شهید بهشتی	دانشکده علوم سیاسی و اقتصاد	۱۱
دانشگاه خوارزمی	دانشکده جغرافیا (سیاسی)	۱۰

۳-۴. نمونه آماری و نحوه نمونه گیری

کتاب، ۷ سایت تخصصی، ۴ مقاله انگلیسی و ۱۴ مقاله فارسی به دست آمد که پس از بازنگری نهایی، ۲ کتاب، ۳ مقاله انگلیسی و ۱۲ مقاله فارسی جهت نگارش و تطبیق یافته‌ها مورد استفاده قرار گرفت. برای بخش روش دلفی نیز می‌توان از حجم نمونه از جامعه آماری؛ به تعداد مشخص ۱۰۰ عدد استفاده کرد (حافظنیا، ۱۳۹۶: ۱۶۵). در این مقاله ۶۰ نفر به صورت ترکیبی از اساتید و دانشجویان را از جامعه آماری دانشگاه‌های تهران جهت بررسی همبستگی و تصحیح مدل پژوهش، انتخاب شد. نمونه آماری ۲۰ نفر از اساتید و ۴۰ نفر از دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری به صورت روش نمونه‌گیری جهت اطمینان از نتایج، متغیر کنترل (شاهد) پژوهش را در «شرایط اعمال کردیم، در این راستا دانشجویان انتخابی، با شرایط معدل بالای ۱۷ و نمره پایان‌نامه «عالی» انتخاب شده‌اند، در مواقعی نیز جهت تکمیل جامعه آماری و حرکت در مسیر سوالات تخصصی و یافتن افراد مناسب به صورت آمارگیری گلوله برفی زنجیره‌ای و معرفی شخص بعدی، عمل کرده ایم تا چهارچوب نظری به صورت دقیق ارائه شود برای این منظور نهایتاً ۳۰ نفر به صورت هدفمند انتخاب شدند.

۴-۴. روش و ابزار جمع آوری اطلاعات

ابزار اندازه‌گیری داده‌ها در بخش‌های اول، چکلیست و بررسی اسنادی پژوهش‌ها، اسناد بالادستی و سیاست‌های ابلاغی مرتبط بود. در بخش دوم نیز از پرسشنامه اولویت بندی محقق ساخته، جهت رسیدن به هدف اصلی تحقیق یعنی مدل مفهومی استفاده شد.

۵-۴. روایی و پایایی پژوهش

جهت رسیدن به روایی تحقیق حاضر تحت نظارت «دکتر فروتنی» عضو هیئت علمی بوده و جهت دست‌یابی به پایایی نیز از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است. توجه پرسشنامه به صورت طیف لیکرت طراحی شده و جواب‌های آن چند گزینه‌ای می‌باشند. برای ۳۰ نفر آلفای کرونباخ با درصد قابل قبول ۸۶٪ بدست آمد.

۵. فرضیه‌ها و مدل مفهومی تحقیق

جدول شماره ۲: صریب آلفای کرونباخ

Case Processing Summary			
		N	%
Cases	Valid	30	100.0
	Excluded ^a	0	.0
	Total	30	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics			
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items	
.869	.860	30	

۵-۱. فرضیه‌ها

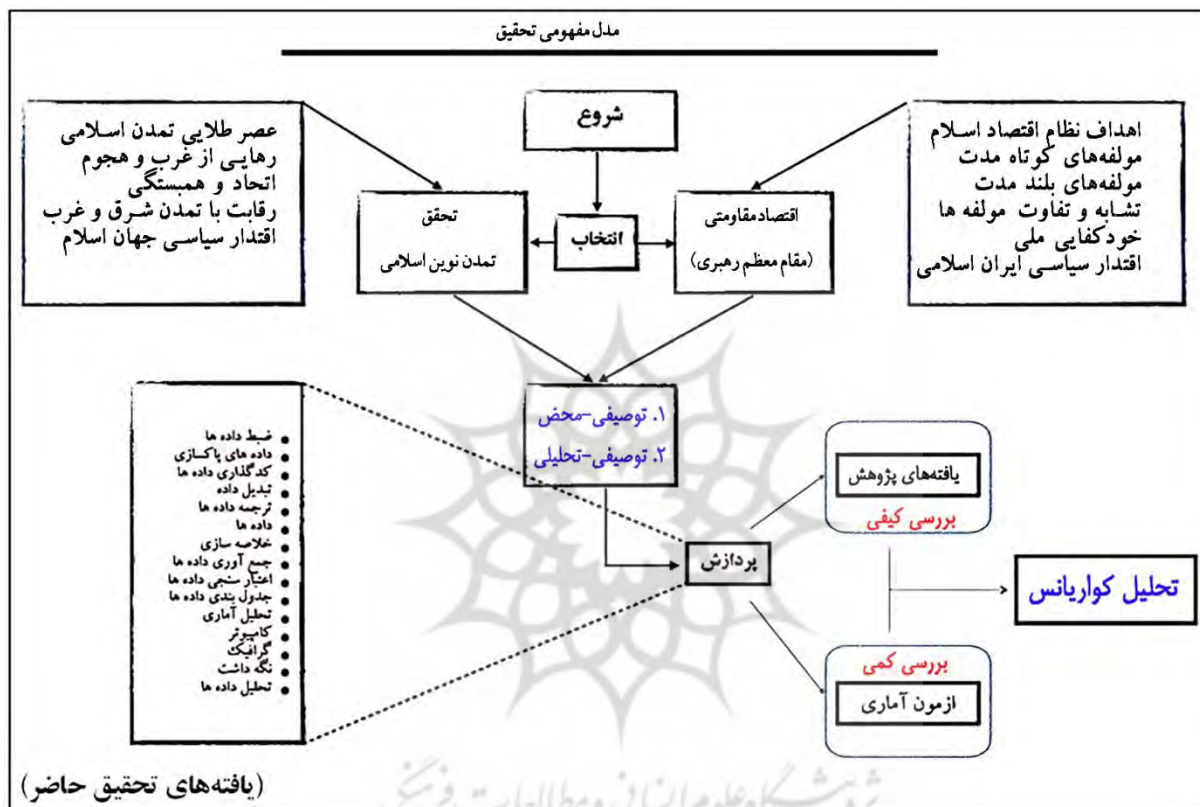
باتوجه به سوالات مطرح شده فرضیات مزبور بدین صورت اند:

۱. به نظر می‌رسد با توجه به یافته‌ها اهداف بلند مدت و کوتاه مدت ابلاغی رهبر انقلاب اسلامی جهت نیل به اقتدار سیاسی ایران و جهان اسلام راه‌حلی مدون شده است که بایستی انجام شود. (فرضیه تحقیق)
- به نظر می‌رسد با توجه به یافته‌ها اهداف بلند مدت و کوتاه مدت ابلاغی رهبر انقلاب اسلامی جهت نیل به اقتدار سیاسی ایران و جهان اسلام راه‌حلی مدون شده نمی‌باشد که بایستی تغییر کند. (فرضیه صفر)

۲. به نظر می‌رسد صاحب‌نظران و متولیان اجرایی در مسیر رسیدن به اهداف اتفاق نظر دارند ولی در مولفه‌های رسیدن بدان تفاوت نظرات است. (فرضیه تحقیق)

به نظر می‌رسد صاحب‌نظران و متولیان اجرایی در مسیر رسیدن به اهداف اتفاق نظر ندارند و در مولفه‌های رسیدن بدان تفاوت نظرات نیست. (فرضیه صفر)

۲-۵. مدل مفهومی تحقیق

۶. یافته‌ها

۶-۱. تحلیل توصیفی

جدول شماره ۳: یافته های امار توصیفی							
نما	میانگین	تعداد	فراوانی پاسخ ها				گویه ها
			۱	۲	۳	۴	
۴	۳,۱۳	۳۰	۱	۷	۹	۱۲	۱
۳	۲,۹۳	۳۰	۲	۹	۱۳	۶	۲
۴	۲,۹۰	۳۰	۲	۸	۸	۱۱	۳
۴	۳,۲۷	۳۰	۳	۵	۹	۱۵	۴
۴	۳,۱۰	۳۰	۱	۶	۹	۱۳	۵
۴	۳,۲۷	۳۰	۲	۷	۸	۱۵	۶
۴	۳,۳۳	۳۰	۰	۶	۸	۱۶	۷
۴	۳,۳۳	۳۰	۰	۵	۷	۱۷	۸
۴	۳,۵۳	۳۰	۱	۳	۸	۱۹	۹
۴	۳,۶	۳۰	۰	۱	۷	۲۱	۱۰
۴	۳,۶	۳۰	۱	۱	۷	۲۱	۱۱
۴	۳,۲۷	۳۰	۱	۱	۷	۱۶	۱۲
۴	۲,۷۷	۳۰	۱	۵	۸	۱۰	۱۳
۴	۳,۱۷	۳۰	۵	۳	۸	۱۵	۱۴
۴	۳,۳۰	۳۰	۳	۳	۴	۱۹	۱۵
۴	۳,۲۳	۳۰	۳	۲	۱۵	۱۲	۱۶
۳	۳,۰	۳۰	۲	۲	۹	۱۹	۱۷
۴	۳,۴۳	۳۰	۲	۰	۷	۱۸	۱۸
۴	۳,۶۳	۳۰	۰	۱	۸	۲۱	۱۹
۴	۳,۴۰	۳۰	۱	۳	۷	۱۹	۲۰
۴	۲,۹۷	۳۰	۳	۲	۷	۱۲	۲۱

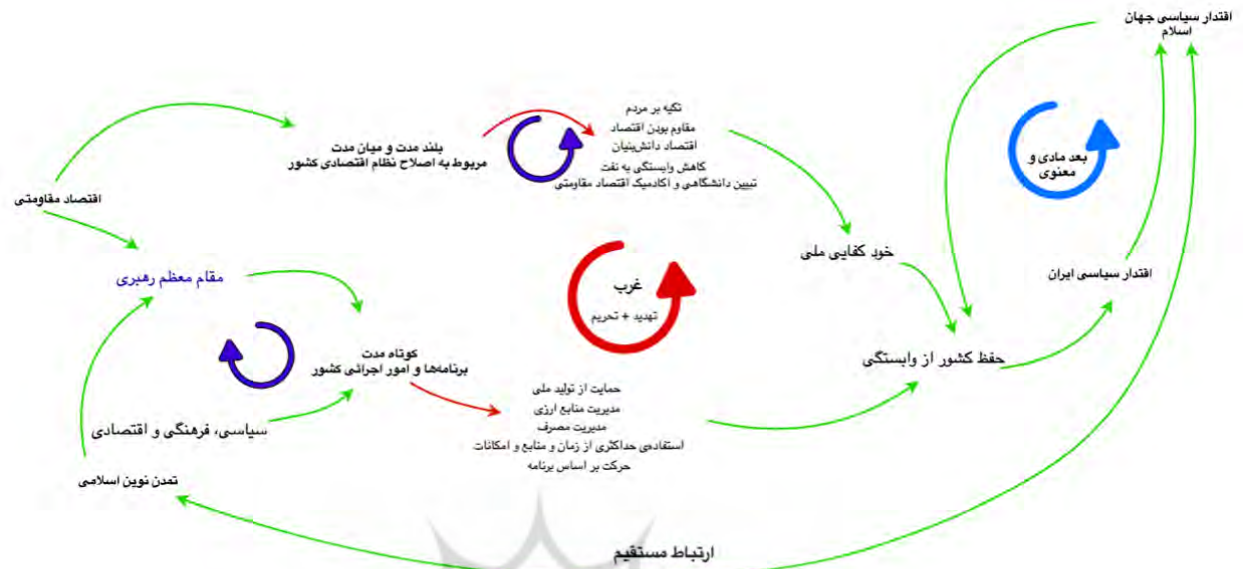
این بخش از پژوهش به تجزیه و تحلیل داده های حاصل از نمونه گیری اختصاص دارد که با استفاده از نرم افزار اس.پی.اس.اس و آزمون پارامتری مشاهدات زوجی از مومن T ، انجام شده است. نتایج حاصل از پرسشنامه های جمع آوری شده از ۳۰ نفر از خبرگان به تفکیک ابعاد دو گانه به شرح زیر است: تجزیه و تحلیل داده های ابعاد دو گانه فوق نشانگر آن است که از نظر پاسخگویان بعد «تیکه بر مردم» و «حمایت از تولید ملی» دارای بیشترین امتیاز بوده و به سمت گزینه ی خیلی خوب با میانگین (۳,۰۸) و پس از آن به ترتیب، بعد مقاوم بودن اقتصاد - مدیریت منابع ارزی با میانگین (۳,۳۹) به گزینه ی خیلی خوب، بعد اقتصاد دانش بنیان - مدیریت مصرف با میانگین (۳,۳۹) و در نهایت ابعاد کاهش وابستگی-استفاده حداکثری از منابع، تبیین دانشگاهی-استفاده از منابع به ترتیب با میانگین های (۳,۲۱)، (۳,۲۰) به سمت گزینه خیلی خوب و خوب گرایش نشان می دهد.

۶-۲. تحلیل استنباطی

جدول شماره ۴: یافته های امار استنباطی						
درجه اطمینان ۰,۹۵		T-Test Value				
حد پایین	حد بالا	اختلاف میانگین	سطح معناداری sig	درجه آزادی	مقدار t	گویه
۰	۰	۰,۰	۰,۰۰۱	۲۹	۳	۱
۰	۰	۰	۰,۰۰۵	۲۹	۳,۰۲	۲
۰,۰۲	۰	۰	۰,۰۴۲	۲۹	۲	۳
۰	۱,۰۹	۰	۰,۰	۲۹	۴	۴
۰	۰	۰	۰,۰۰۲	۲۹	۳	۵
۰	۱,۰۸	۰	۰,۰	۲۹	۵,۰۷	۶
۰,۰	۱	۰	۰	۲۹	۵	۷
۰	۱	۰	۰	۲۹	۵	۸
۰	۱	۱,۰۳۳	۰	۲۹	۸	۹
۰	۱	۱	۰	۲۹	۸	۱۰
۰	۱	۱	۰	۲۹	۸	۱۱
۰	۱	۰	۰	۲۹	۴	۱۲
۰	۰	۰	۰	۲۹	۱	۱۳
۰	۱,۰۵	۰	۰,۰۰۱	۲۹	۳	۱۴
۰	۱	۰	۰	۲۹	۴	۱۵
۰	۱,۰۴	۰	۰	۲۹	۴	۱۶
۰	۱	۱	۰	۲۹	۶	۱۷
۰	۱	۱	۰	۲۹	۶	۱۸
۰	۱	۱	۰	۲۹	۹	۱۹
۰	۱	۰	۰	۲۹	۵,۰۹	۲۰
۰,۰۹	۰,۰	۰	۰,۱۶	۲۹	۲	۲۱

در این تحقیق برای تحلیل داده ها از آزمون پارامتری مشاهدات زوجی (آزمون T) استفاده شده است؛ آمار پاسخ به سؤالات مربوط به بعد هر دو رویکرد رهبری انقلاب که در جدول شماره (۴) ارائه شده است، نشان می‌دهد که اعضای نمونه به گزینه های زیاد و خیلی زیاد گرایش دارند، شاخص های مرکزی مانند نما و میانگین نیز این نتیجه گیری را تأیید می‌کند. همچنین با توجه به جدول شماره (۸)، ملاحظه می‌گردد که بین مؤلفه ها اختلاف معناداری وجود دارد. همه این ها نشان می‌دهد که اصل حرکت به تمدن اسلامی نوین با نمره «خیلی خوب» تأیید شده است ولی در نحوه این حرکت اختلاف وجود دارد. این بخش از پژوهش به بررسی داده های حاصل از نمونه گیری اختصاص دارد که با استفاده از نرم افزار اس پی اس اس آزمون انجام شده است. یافته‌ها به وضوح نشان می‌دهد یافته‌های کتابخانه‌ای مورد تأیید نخبگان حوزه مربوطه است.

۶. بحث و نتیجه گیری

شکل شماره ۳. مدل مفهومی پژوهش
منبع، نویسندگان

اقتصاد مقاومتی و همچنین تمدن نوین اسلامی دو مبحث بسیار مهم سال های اخیر بسیار مورد توجه قرار گرفته اند. اقتصاد مقاومتی تلاشی برای کنترل و خنثی سازی اثرات محدودیت های بین المللی علیه یک منطقه یا هر کشور است. در واقع، باید در برابر مقابله با تهدیدها و تبدیل آنها به فرصت و به دست آوردن نقاط قوت ملی مقاومت کرد. در شرایط ایده آل، اقتصاد مقاومتی می تواند بحران ناشی از محدودیت های بین المللی را برطرف کند. مطمئناً اعتقاد و همکاری عمومی و مدیریت منطقی و خردمندانه پیش نیاز چنین هدفی است. اقتصاد مقاومتی کاهش وابستگی ها و تأکید بر مزایای تولید داخلی، کارایی منابع انسانی و تلاش برای خودکفایی است. در سال ۱۳۸۹ مقام معظم رهبری با ایجاد اقتصاد مقاومتی و همچنین نقش آن در تمدن نوین اسلامی به علت مسائل ایجاد شده پیرامون مشکلات اقتصادی و تهاجم فرهنگی از کشورهای غرب بود که مقام معظم رهبری با هوشیاری اقتصاد مقاومتی را راه حل برون رفت از مشکلات مطرح نمودند. با بررسی های به عمل آمده از اقتصاد مقاومتی مشخص شد که اولاً؛ تحقق اقتصاد مقاومتی، که ماهیت آن مردم مدار است، باید در صداقت مردم و مقامات، صداقت و همکاری یادآوری شود. مقاومت و پایداری تلاشی مضاعف، مقدس و هدفمند است که مشاهده مواجهه با موانع و رفع آنها با انگیزه های ارزشی است. برای انجام اقتصاد

مقاومتی نه به عنوان یک شعار مقطعی و موقت بلکه باید به عنوان یک استراتژی قابل اجرا در قالب بسیج مردمی سازماندهی شود. بنابراین، ما باید سعی کنیم با در نظر گرفتن موانع حرکت گسترده اقتصادی، داخلی یا خارجی، همه جوانب را با اراده ملی تفکر و سازماندهی کنیم و دوماً؛ این راه‌حل نه تنها راهگشای مشکلات بوده بلکه اقتدار سیاسی ایران را به ارمغان می‌آورد و همچنین راه حلی برای اقتدار سیاسی جهان اسلام است. بدین صورت که با تکیه بر داخل باعث رسیدن به خودکفایی ملی شده و نیز اهداف کوتاه مدت با حمایت از این خودکفایی باعث حفظ کشور از وابستگی و عملکرد مستقل آن می‌شوند. همچنین یافته‌ها نشان می‌دهد که بین جهان اسلام با تمدن نوین اسلامی ارتباط مستقیمی وجود دارد و همچنین میان نظرات گروه‌های موردبررسی درباره اولویت‌ها همگرایی وجود دارد به طوری که بدون وجود اقتدار سیاسی در جهان اسلام بر طبق آموزه‌های رهبری انقلاب، امکان ایجاد تمدن نوین اسلامی وجود ندارد و بالعکس. از این نظر، جهان اسلام در وضع کنونی برای دستیابی به تمدن نوین اسلامی لازم به کسب اقتدار است و در صورتی که با سلامت از این مرحله گذر کند، می‌تواند تمدن نوینی را به کل جامعه اسلامی ارائه نماید. و نکته آخر که بسیار قابل توجه در اجرای برنامه‌های اقتصادی است، در نظر گرفتن اقتصاد آینده آن کشور است زیرا اجرای سیاست‌های اقتصادی مقطعی و نه مداوم در اقتصاد که می‌توان از آن به عنوان اقتصاد مقاومتی یاد کرد، باید مبتنی بر کلی و بلند مدت باشد. سیاست‌های اقتصاد هر کشور، از آنجا که اقتصاد ایران به ریاضت اقتصادی نیاز دارد، مسئله اقتصاد مقاومتی باید مرحله به مرحله همراه با ریاضت اقتصادی پیش رود.

۱-۶. پیشنهادها

لازم است تا وزارت امور خارجه تمرکز خود را بر روی یک خط و مش قرار داده و وزارت کشور و ادارات و دفاتر ستادی به همراه سازمانهای استانی در قالب مجریان اصلی و همکار دسته بندی دست به همگرایی عملی در قالب مدل مفهومی تحقیق حاضر یا مشابه آن بزنند و نیز در این مسیر وظایف هریک به تفصیل و دقت تدوین شود به طوری که هر ارگان بخش مربوط به مولفه‌ی خود را بر عهده بگیرد و از موازی کاری جلوگیری شود. برنامه حاضر (اقدام) در قالب برنامه‌های سالانه تدوین و اعتبار موردنیاز در قالب بودجه سالانه پیشبینی شود. منوط کردن پذیرش، تصویب و اختصاص اعتبار به پژوهش‌های معطوف به موضوع اقتصاد مقاومتی در تحقق تمدن نوین اسلامی توصیه میشود.

۷. منابع و مأخذ

۱. موسی پور، سیدحسین و تردست، علی، ۱۳۹۹، نقش اقتصاد مقاومتی در تمدن نوین اسلامی (با تکیه بر دیدگاه مقام معظم رهبری)، سومین همایش ملی پژوهش های قرآنی، تهران
۲. عرب پور، امیرحسین. (۱۳۹۷). نقش دیپلماسی اقتصادی در تحقق تمدن نوین اسلامی. مرور سیاست. <http://www.npps.ir/ArticlePreview.aspx?id=182197>
۳. احمدی بازارده، فاطمه و بکایی، محسن ناظم. (۱۳۹۷). نقش و جایگاه اقتصاد مقاومتی در تحقق تمدن نوین اسلامی. چهارمین همایش ملی تمدن نوین اسلامی، http://research.shahed.ac.ir/WSR/SiteData/PaperFiles/116544_12948737664.PDF
۴. عارفی گوروان، اسماعیل. (۱۳۹۷). های تحقق تمدن نوین اسلامی در جامعه اسلامی از زمینهمنظر مقام معظم رهبری. مقالات ۵۰ بهار ۹۷ شماره ۵۵ سال پانزدهم دوره سوم. <http://iranemoaser.ir/wp-content/uploads/2019/09/zamine-tahaghogh-tamadon-novin-eslami.pdf>
۵. حسین پور داوود، رضایی منش بهروز، محمدی سیاهبومی حمید رضا. رابطه مدیریت جهادی و استراتژی های اقتصاد مقاومتی. فصلنامه پژوهش ها و سیاست های اقتصادی. ۱۳۹۵. ۲۴؛ ۷۹ (۹۹-۱۲۲)
۶. میدانی، ناجی و عبدالمهی، اعظم (۱۳۹۴) جایگاه اقتصاد مقاومتی در اقتصاد اسلامی در اقتصاد مقاومتی: چالش ها، راهکارها، واقعیت ها. <https://profdoc.um.ac.ir/paper-abstract-1053817.html>
۷. ابراهیمی، حبیبیه و ابراهیمی، سالاری (۱۳۹۷) نقش بورس بر تحقق اقتصاد مقاومتی در شرایط تحریم اقتصادی. اولین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم مدیریت و حسابداری و فرهنگ اقتصادی.
۸. صالحی، پایدارمنش، نوید، خرمی کاخکی و متینا (۱۳۹۲) راهکارهای اقتصاد مقاومتی، قاجاق و حمایت از تولید داخلی، اقتصاد پنهان: انضباط اقتصادی با رویکرد اقتصاد مقاومتی.
۹. نوفرستی، محمد (۱۳۹۵) اقتصاد مقاومتی و راه های دستیابی به آن. سیاست های راهبردی و کلان، (۴ ویژه نامه اقتصاد مقاومتی. ۱۶۸-۱۵۷).
۱۰. مشائی، ناهید و ابراهیم نیا، محمد (۱۳۹۸) بررسی موانع فرهنگی-اخلاقی (تحقق اقتصاد مقاومتی) باتکیه برآموزه های علوی تحقیق و توسعه در مدیریت و اقتصاد مقاومتی.

۱۱. رجبیان، اعظم، احمد صباحی، محمدرضا لطفعلی پور مهدی بهنام (۱۳۹۸) راهبردهای افزایش مقاومت پذیری اقتصاد ایران با نگاهی به آینده اقتصاد مقاومتی، راهبرد، دوره ۲۷، شماره ۸۹، صفحات (۳۴-۵).
۱۲. عزیزی، محسن، حسن زاده، حسین (۱۳۹۸). اقتصاد مقاومتی و تأثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران. پژوهشنامه انقلاب اسلامی (علمی-پژوهشی). ۵۹-۳۹، (۳۳) ۹،
۱۳. اصغری، محمود (۱۳۹۵). اقتصاد مقاومتی و رابطه آن با ارزش ها و هنجارهای اقتصادی - اجتماعی، پژوهش های اجتماعی اسلامی، ۱۰۸.
۱۴. کریمی، غلامرضا (۱۳۹۶). واکاوی پیشران های خارجی تمدن نوین اسلامی. آینده پژوهی ایران، دوره ۲، شماره ۲، ۱۷۹-۱۶۱
۱۵. قاسمی، حاکم (۱۳۹۶). تمدن اسلامی در مرحله گذار؛ ضرورت آینده نگاری و راهبردپردازی برای ساختن تمدن نوین اسلامی. آینده پژوهی ایران، دوره ۲، شماره ۲، ۲۱-۳.
۱۶. سمسار، حامد، سمسار، محمد صادق، کریمی، صدیقه (۱۳۹۴). مدل سازی تحقق تمدن نوین اسلامی به کمک شبکه سازی اجتماعی. جامعه شناسی سیاسی جهان اسلام، دوره ۳، شماره ۷، ۶۲-۱۹
۱۷. ابوطالبی، مهدی (۱۳۹۶)، نقش علوم انسانی اسلامی در تمدن نوین اسلامی از نگاه مقام معظم رهبری. فصلنامه تحقیقات بنیادین علوم انسانی، دوره ۳، شماره ۱، ۹۷-۱۲۴.
۱۸. نعیم آبادی، حسن، پالیزیشه، محسن (۱۳۹۸) جایگاه دیپلماسی عمومی در تحقق تمدن نوین اسلامی از منظر آیت الله خامنه ای. تمدن اسلامی و دین پژوهی، دوره ۳، شماره ۱، ۷۲-۵۳
۱۹. معماری، داوود (۱۳۹۶) نگاهت آینده تمدنی؛ اضلاع تمدن نوین اسلامی و راه پایداری و پابرجایی آن. آینده پژوهی ایران، دوره ۲، شماره ۲، ۴۲-۲۳.
۲۰. نجفی موسی، غلامی رضا (۱۳۹۷). انقلاب اسلامی و نقش محوری آن در شکل گیری تمدن نوین اسلامی با تأکید بر دکتورین امامت. فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات انقلاب اسلامی، دوره ۱۵، شماره ۵۵، ۱۲۱-۱۴۰
۲۱. درخشه، جلال، آقائی، محمد، فتحی مهر، محمدرضا (۱۳۹۶). آفاق تمدن نوین اسلامی در سپهر اندیشه ای آیت الله خامنه ای. پژوهشنامه انقلاب اسلامی دوره ۷، شماره ۲۲، ۵۴-۳۹
۲۲. خزاعی علی، خسروی محمدرضا، رجبی دوانی محمدحسین (۱۳۹۷). شناسایی تجربیات موفق نظام جمهوری اسلامی ایران در نیل به تمدن نوین اسلامی. دوره ۸، شماره ۳۲
۲۳. ملکی، حسن و یاسر ملکی (۱۳۹۲). «اخلاق، معنویت، عقلانیت و تمدن نوین اسلامی». مجله مطالعات معرفتی در دانشگاه اسلامی. شماره ۵۷

۲۴. سنچولی، دوست‌علی، ابویسانی (۱۳۹۷) نقش قدرت و اقتدار سیاسی حکومت‌های حکومت‌های اسلامی در شکوفایی تمدن نوین اسلامی. فصلنامه تحقیقات بنیادین علوم انسانی، دوره ۴، شماره ۱۱۶-۹۵
۲۵. صدرایی، محمدحسین، شهرکی، جواد، توکلین، حسین. (۱۳۹۸). نقش اسناد خزانه اسلامی در تحقق مؤلفه‌ها و اهداف سیاست‌های ابلاغی اقتصاد مقاومتی. تحقیقات مالی اسلامی، دوره ۹ شماره ۱.
۲۶. حسین پور داوود، محمدی سیاهبومی حمیدرضا (۱۳۹۵)، سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی برای برون‌رفت از بحران. فصلنامه سیاست‌های مالی و اقتصادی، دوره ۱۶، شماره ۴، ۱۲۱-۱۵۰
77. Cortright, D., & Lopez, G. A. (2018). *Economic sanctions: Panacea or peacebuilding in a post-cold war world?* Abingdon: Routledge.
88. Grauvogel, J., & von Soest, C. (2013). *Claims to legitimacy matter: Why sanctions fail to instigate democratization in authoritarian regimes (GIGA Working Papers No. 235)*. Hamburg: German Institute of Global and Area Studies (GIGA).
29. , (2010). *Iran and the great sanctions debate. The Washington Quarterly*, 33(4), 7–21. Pirie, G. H. (1990). *Aviation, apartheid and sanctions: Air transport to and from South Africa, 1945–1989*. *Journal of Modern African Studies*, 22(3), 331–240.
30. Ghorbani Azar, M., Karimi, S., & Mohammadi, S. (2013). *The role of banks in the realization of resistive economy goals. European Online Journal of Natural and Social Sciences*, 2(3 (s)), pp-1043.
31. Hufbauer, G. C., Schott, J. J., Elliott, K. A., & Oeggm, B. (2008). *Economic sanctions reconsidered (3rd ed.)*. Washington, DC: The Peterson Institute for International Economics.
22. <http://khorasannews.com/Newspaper/MobileBlock?NewspaperBlockID=566601>